

DIFERENȚA DINTRE ICOANĂ ȘI IDOL DIN PERSPECTIVĂ BIBLICĂ

Ieromonah Petru Pruteanu

www.teologie.net

Protestanții și mai ales neoprotestanții, respingând cultul icoanelor, confundă (inconștient sau mai degrabă conștient) **icoana** cu **idolul**, mai ales că acest ultim cuvânt este tradus în Bibliile românești cu expresia puțin defectuoasă „chip cioplit”, iar ortodocșii au nu doar icoane pictate, ci și sculpturi (cioplite) pe care de asemenea le cinstesc¹.

Vom încerca să demonstrăm că icoana și idolul / „chipul cioplit” sunt două lucruri total diferite și chiar opuse. Nu vom intra în toată problematica teologiei icoanei, ci ne vom opri doar la deosebirea dintre aceste noțiuni, axându-ne doar pe Sfânta Scriptură și, acolo unde va fi cazul, vom dezvolta careva interpretări ale textelor. Pentru a nu lăsa loc pentru speculații greșite, vom da la fiecare text biblic și termenii în ebraică și greacă, mai ales că traducerea Cornilescu folosită în mod exclusiv de neoprotestanții vorbitori de limbă română, înlocuiește conștient termenii biblici originali, ceea ce o descalifică iremediabil.

În combaterea cultului icoanelor, eterodocșii folosesc în primul rând textul de la Ieșire 20:4-5 (a II-a poruncă din Decalog). Haideți să vedem textul:

„Să nu-ți faci chip cioplit și nici un fel de asemănare a nici unui lucru din câte sunt în cer, sus, și din câte sunt pe pământ, jos, și din câte sunt în apele de sub

¹ Conform Hotărârii Sinodului VII Ecumenic și a credinței Bisericii Ortodoxe din toate timpurile și locurile, icoanelor se aduce doar cinstire, iar închinare și adorare se aduce doar lui Dumnezeu. În același timp trebuie să precizăm că același cuvânt „închinare” (προσκύνησις) are 2 sensuri: unul care desemnează gestul de plecăciune (ca respect și cinstire) și altul care se referă la adorarea și slăvirea cu totul deosebită și unică a lui Dumnezeu. Deci chiar și atunci când se folosește expresia „închinare la icoane” se are în vedere cinstirea lor și nu adorarea.

pământ! Să nu te închini lor, nici să le slujești, că Eu, Domnul Dumnezeuul tău, sunt un Dumnezeu zelos, care pedepsesc pe copii pentru vina părinților ce Mă urăsc pe Mine, până la al treilea și al patrulea neam...”

Iată și textul grecesc după Septuaginta (LXX):

„Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς. Οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς· ἐγὼ γάρ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, Θεὸς ζηλωτής, ἀποδιδούς ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, ἕως τρίτης καὶ τετάρτης γενεᾶς τοῖς μισοῦσί με...”

Acolo unde în Biblia românească avem expresia „chip cioplit”, iar în greacă cuvântul „idol”, textul ebraic ne dă termenul לְפֶסֶל [pesel], care înseamnă de fiecare dată idol sau orice reprezentare a unui (dumne-)zeu străin, altul decât Dumnezeuul lui Israel. Acest lucru se vede și din contextul în care au fost spuse aceste cuvinte de la Ieșire 20:2-3 – „Eu sunt Domnul Dumnezeuul tău, Care te-a scos din pământul Egiptului și din casa robiei; să nu ai alți dumnezei afară de Mine!”.

Un alt text biblic folosit împotriva învățaturii ortodoxe despre icoane este cel din Psalmul 96/97:7, care în traducerea lui Cornilescu sună așa: „Sunt rușinați, toți cei ce slujesc icoanelor, și cari se fălesc cu idolii...”. Traducerea Sinodală (Ortodoxă) însă spune: „Să se rușineze toți cei ce se închină chipurilor cioplite și se laudă cu idolii lor”.

Să vedem însă ce spun textele originale:

LXX: „Αἰσχυνθήτωσαν πάντες οἱ προσκυνοῦντες τοῖς γλυπτοῖς, οἱ ἐγκαυχώμενοι ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν”. Cuvântul γλυπτοῖς (de la verbul γλύφω) înseamnă *sculptură, gravură* (în text la plural), iar cuvântul εἰδώλοις este pluralul cunoscutului cuvânt *idol*.

Textul ebraic, din perspectiva textului grecesc și (apoi) românesc, prezintă acești termeni în ordine inversă: mai întâi לְפֶסֶל [pesel] (= idol) și apoi לְאֱלֹהִים

[’elil] (= cioplitură, gravură) sau pur și simplu traducătorii Septuagintei au redat în anumite cazuri acești termeni diferit, iar sensurile acestora au trecut cu duble înțelesuri și în dicționare și chiar în traducerile românești și nu numai.

Oricum, în Psalmul 96/97: 7 nu întâlnim cuvântul **icoană** (εἰκόνα)², care de regulă, în Vechiul Testament, traduce termenul מַלְאָכָה [šelem], dar niciodată nu este folosit cu referire la idoli sau „chipuri cioplite”. Vom reveni la acest aspect, dar să vedem în continuare ce ne spune Scriptura despre idoli și „chipuri cioplite”.

Analizând toate textele biblice care conțin aceste cuvinte vedem că prin cuvântul **idol** (εἰδωλον / pesel – ebr.) este desemnată o zeitate păgână, iar sintagma „**chip cioplit**”, de fapt **cioplitură / gravură** (γλυπτός / ’elil – ebr.) se referă la reprezentarea idolului și nu la orice fel de reprezentare (a se compara cu I/III Regi 6:18,29,32, unde se vorbește despre imaginile/sculpturile sacre din Templu și se folosește alt termen: מִקְלָאֶת - miqlaath).

Trebuie să mai precizăm trei lucruri:

1. Porunca de la Ieșire 20:4-5 a fost dată în contextul tendinței evreilor de a se lepăda de Dumnezeu cel adevărat și de a se închina idolilor sau chipurilor acestora, tocmai de aceea Scriptura precizează foarte clar: „*Au făcut viței în Horeb și s-au închinat idolului [γλυπτῶ -ός]*” (Ps.105/106:19); sau: „*Au făcut, în zilele acelea, un vițel și au adus idolului [εἰδωλον] jertfă și se veseleau de lucrurile mâinilor lor*” (Fapte 7:41).³ Așa stând lucrurile, era firesc ca Dumnezeu să spună prin gura lui David „*Că toți dumnezeii neamurilor sunt idoli* (’elil – ebr.; dar δαίμόνια = demoni – în LXX). O altă precizare importantă legată de „*idolii neamurilor*”, adică acele zeități păgâne reprezentate în diferite feluri, se face în

² Așa cum greșit și tendențios traduce D. Cornilescu.

³ Observăm că textul grecesc folosește termeni diferiți, dar cu același sens. Tocmai de aceea Biblia Sinodală folosește un singur cuvânt – pe cel de **idol** (doar în VT de 202 ori) – înțelegând prin acesta și alte valențe ale termenului și în special pe cel de reprezentare a acestuia.

Psalmul 134/135:15-18, unde scrie: *„Idolii neamurilor sunt argint și aur, lucruri făcute de mâini omenești. Gură au și nu vor grăi, ochi au și nu vor vedea. Urechi au și nu vor auzi, că nu este duh în gura lor. Asemenea lor să fie toți cei care îi fac pe ei și toți cei ce se încred în ei”*. Altfel spus, idolii sunt realități finite, care nu fac trimitere la un Dumnezeu transcendent, idee exprimată de Sfântul Pavel prin întrebarea retorică „idolul este ceva?” (I Corinteni 10:19).

2. Imaginile sau sculpturile sacre în sine nu erau interzise, ci chiar poruncite, așa cum se poate clar vedea la Ieșire 25:17-22⁴ și I/III Regi 6:18,27-29⁵. În ambele cazuri este vorba de Heruvimi („care sunt în cer, sus” – cf. Ieșire 20:4), iar în al doilea caz e vorba și de „sculpturi în formă de castraveți și flori de trandafiri îmbobociți” și „chipuri de copaci, de finici și de flori îmbobocite” („care sunt pe pământ, jos” – cf. Ieșire 20:4). Și să nu zică cineva că Scriptura se contrazice!

3. Scriptura Vechiului Testament interzice totuși reprezentarea lui Dumnezeu și ne spune și de ce: *„Țineți dar bine minte că în ziua aceea, când Domnul v-a grăit din mijlocul focului, de pe muntele Horeb, n-ați văzut nici un chip. Să nu greșiți dar și să nu vă faceți chipuri cioplite, sau închipuiri ale vreunui idol, care să înfățișeze bărbat sau femeie, sau închipuirea vreunui dobitoc de pe pământ, sau închipuirea vreunei păsări ce zboară sub cer, sau închipuirea vreunei jivine, ce se târăște pe pământ, sau închipuirea vreunui pește din apă, de sub pământ; sau, privind*

⁴ „Să faci și capac la chivot, de aur curat, lung de doi coți și jumătate, și lat de un cot și jumătate. Apoi să faci doi heruvimi de aur; și să-i faci ca dintr-o bucată, ca și cum ar răsări din cele două capete ale capacului; Să pui un heruim la un capăt și un heruim la celălalt capăt al capacului și heruimii să-i faci ca și cum ar ieși din capac. Heruimii aceștia să fie cu aripile întinse pe deasupra capacului, acoperind cu aripile lor capacul, iar fețele să și le aibă unul spre altul; spre capac să fie fețele heruimilor.”

⁵ „Pe scândurile de cedru dinăuntru templului erau făcute sculpturi în formă de castraveți și flori de trandafiri îmbobociți; totul era acoperit cu cedru și piatra nu se vedea. Și a așezat el heruimii la mijloc în partea de la fund a templului. Aripile heruimilor erau însă întinse; și atingeau aripa unuia un perete și aripa celuilalt heruim atingeau pe celălalt perete. Iar celelalte aripi ale lor se atingeau în mijlocul templului aripă de aripă. Și a îmbrăcat el heruimii cu aur. Pe toți pereții templului de jur împrejur, pe dinăuntru și pe dinafară, a făcut chipuri săpate de heruimi, de copaci, de finici și de flori îmbobocite.”

la cer și văzând soarele, luna, stelele și toată oștirea cerului, să nu te lași amăgit ca să te închini lor, nici să le slujești, pentru că Domnul Dumnezeuul tău le-a lăsat pentru toate popoarele de sub cer” (Deuteronom 4:15-19). Deci pentru că Dumnezeu nu fusese văzut, evreii nu aveau voie să-L reprezinte în vreun fel, mai ales după obiceiul păgânilor, care reprezentau divinitățile prin diferite creaturi. Dumnezeuul evreilor este Creatorul cerului și al pământului și nu poate fi reprezentat ca o creatură. Totul este clar. Dar oare în Noul Testament s-a schimbat ceva? Evanghelia după Ioan (cap. 1: 18) spune „Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată” – ceea ce este adevărat, numai că Scriptura, contrar practicii sectare, nu se oprește aici, ci spune în același verset: „Fiul cel Unul-Născut, Care este în sânul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut.” În aceeași Evanghelie (Ioan 12:45) Însuși Hristos dezvăluie această învățătură spunând: „Cel ce Mă vede pe Mine vede pe Cel ce M-a trimis pe Mine”. Deci odată cu întruparea Fiului lui Dumnezeu care S-a făcut văzut și pipăit (cf. I Ioan 1:1-3⁶), cel puțin unul din Ipostasele divine poate fi reprezentat, pentru că a fost văzut, iar această reprezentare se numește „icoană”. Înțelesul ei este total diferit de cel de „idol” sau „chip cioplit”, iar argumentul central al posibilității redării iconice este cel enunțat de Ioan Teologul: „În aceasta să cunoașteți duhul lui Dumnezeu : orice duh care mărturisește că Iisus Hristos a venit în trup, este de la Dumnezeu. Și orice duh, care nu mărturisește pe Iisus Hristos, nu este de la Dumnezeu, ci este duhul lui antihrist, despre care ați auzit că vine și acum este chiar în lume” (I Ioan 4:2-3), iar la sfârșitul Epistolei tot Sfântul Ioan spune: „Știm iarăși că Fiul lui Dumnezeu a venit și ne-a dat nouă pricepere, ca să cunoaștem pe Dumnezeul cel adevărat ; și noi suntem în Dumnezeul cel adevărat, adică întru Fiul Său Iisus Hristos. Acesta este adevăratul Dumnezeu și viața de veci. Fiilor, păziți-vă de idoli” (I Ioan 5:21-22). De aici se vede clar că Fiul lui Dumnezeu întrupat – Hristos: Dumnezeu și Omul,

⁶ „Ce era de la început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri, ce am privit și mâinile noastre au pipăit despre Cuvântul vieții și Viața s-a arătat și am văzut-o și mărturisim și vă vestim Viața de veci, care era la Tatăl și s-a arătat nouă. Ce am văzut și am auzit, vă vestim și vouă, ca și voi să aveți împărtășire cu noi. Iar împărtășirea noastră este cu Tatăl și cu Fiul Său, Iisus Hristos.”

poate fi pictat, iar o eventuală reprezentare a Lui nu poate fi considerată idol. Idoli sunt zeitățile păgâne care ne abat de la credința în Dumnezeu cel adevărat.

Iar acum să vedem ce spune Biblia despre icoană.

În primul rând dorim să înlăturăm fobia sectară față de cuvântul „icoană”, întâlnit de mai multe ori în Sfânta Scriptură, și care înseamnă „chip”. Trebuie să mai precizăm că pentru noțiunea generală de „imagine” limba greacă folosește și alți termeni precum: εἶδος, σχῆμα, χαρακτήρ, τύπος, μορφή, ἄγαλμα și chiar γραφή (folosit în I/III Regi 6:29), dar termenul εἰκών este în mod deosebit preferat pentru a reda ideea de imagine sacră sau sacralizată, care nu se referă la o realitate finită (deși Biblia folosește uneori acest termen și cu referire la realități obișnuite). Vom reda două din cele mai importante texte care folosesc acest termen, pentru a înțelege sensul lui și de ce Biserica l-a ales anume pe acesta pentru a desemna imaginea Fiului lui Dumnezeu făcut Om.

- **Facere 1:26**

Și a zis Dumnezeu: "Să facem om după chipul și după asemănarea Noastră, ca să stăpânească peștii mării, păsările cerului, animalele domestice, toate vietățile ce se târăsc pe pământ și tot pământul!"

Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα (מְצַלְמֵנוּ [šelem]) ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἔρπετῶν τῶν ἐρπόντων ἐπὶ γῆς γῆς.

Altfel spus, noi suntem icoană a lui Dumnezeu⁷, iar despre sensurile și implicațiile teologice ale acestui fapt nu-i momentul să vorbim, dar ele sunt cele mai profunde posibile.

⁷ Sau în alte interpretări „după icoana lui Dumnezeu” care este Hristos (vezi mai jos).

- **Coloseni 1:15**

Acesta [Fiul] este chipul lui Dumnezeu celui nevăzut, mai întâi născut decât toată făptura.

Ὅς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως.

Deci Fiul lui Dumnezeu, nevăzut până la întrupare, dar văzut după aceea, este icoana lui Dumnezeu (Tatăl) Cel nevăzut. Văzându-L pe Hristos pictat îl vedem pe Tatăl, așa cum Însuși Domnul i-a spus lui Filip, precizând că nu este altă modalitate de a-L vedea pe Tatăl decât prin Fiul (Ioan 14:9). Atunci de unde fobia sectară față de cuvântul icoană? Nu găsim decât două explicații: necunoașterea sau reaua voință (eretică)!

Desigur textele biblice care conțin termenii vizați nu se limitează la cele date de noi, dar am vrut să demonstrăm terminologic că „icoana” și „idolul / chipul cioplit”, chiar și din perspectivă biblică, nu sunt același lucru, iar cei care încearcă să demonstreze contrariul nu fac decât să speculeze în gol și încă pe baza unor traduceri proaste a textelor biblice.

Am putea încheia explicațiile privind deosebirea dintre icoană și idol prin următoarele precizări:

Icoana (în înțelesul pe care-l are acum acest termen în creștinism) este ceea ce ne duce cu gândul, credința și doxologia la Dumnezeu, iar **idolul** este ceea ce se interpune (ca un zid) între noi și Dumnezeu. În acest sens, chiar și ceea ce numim noi icoană poate fi idol, dacă ne oprim gândirea, adorarea și închinarea la lemn, sticlă, vopsele și nu mergem mai departe, la persoana pictată. Deci, cel puțin în anumite situații, simplul obiect nu poate fi numit simplu idol sau icoană, căci totul depinde de abordarea noastră asupra respectivului obiect.

Obiectele religioase care fac trimitere la Dumnezeu și Sfințenia Sa sunt sau cel puțin ar trebui să fie "ferestre spre Dumnezeu" și „manifestări ale slavei Lui”.⁸

Iar cât privește necesitatea reprezentărilor sacre, vrem noi sau nu vrem, omul, a cărui gândire este formată cu precădere din imagini, are nevoie de așa ceva..., mai ales în anumite sau chiar în cele mai multe momente.

Un ultim aspect care trebuie precizat este faptul că imaginile și obiectele sacre nu numai că erau permise, ci ele erau și cinstite, iar prin ele se manifesta slava și puterea lui Dumnezeu. Așa cum vedem la Ieșire 3:1-5, în anumite locuri Dumnezeu se poate manifesta în mod deosebit, chiar dacă este omniprezent. Acest lucru a fost valabil mai ales cu privire la Templul lui Dumnezeu din Ierusalim (cf. II Paralipomena 7:2-3) dar și cu privire la obiectele sacre din el. Dumnezeu prefera să se descopere și să grăiască „între cei doi heruvimi de deasupra chivotului legii” (cf. Ieșire 25:22), iar profanarea de către Belșatar a vaselor folosite la Templu a fost pedepsită de Dumnezeu cu moartea imediată (cf. Daniel 5:2-30).

Și pornind de la acestea, este firesc să ne întrebăm dacă nu cumva în Biserica Nouului Legământ slava lui Dumnezeu se manifestă și mai mult prin obiectele de cult, inclusiv icoane și vase sfinte?⁹ În acest caz, de ce oare neoprotestanții consideră sfintele vase în care stă Trupul și Sângele lui Hristos (fie și simbolic, așa cum greșit cred ei, dar oricum mai mult decât sângele de animale) drept simple vase, iar icoanele simple imagini sau, și mai grav, chiar idoli?

⁸ Apropo, acest lucru este valabil și în cazul Sfintei Scripturi, când ne limităm la literă și nu vedem duhul. Nu de puține ori chiar neoprotestanții idolatrizează Biblia, ne mai gândindu-se la Dumnezeu care stă în spatele ei.

⁹ Prin aceasta nu dorim să spunem că Dumnezeu nu-și arată slava decât prin aceste obiecte de cult. Dar întrucât Biserica are un cult liturgic (încă de la Apostoli), în uzul acestuia se folosesc anumite obiecte sau imagini, care nu pot fi batjocorite sau necinstite. Despre aceasta merge vorba de aceea și argumentele noastre se limitează aici, fără a idolatriza icoanele sau sfintele vase, așa cum nu putem idolatriza nici Scriptura ca și carte.